

orum selecta» címmel 48 levélben.¹ — A *De ratione Studii*-t Comenius 1652-ben Sárospatakon Fortiusnak egy hasonló c. művével egygyé fűzve adta ki.² Az *Enchiridion Militis Christiani*-t 1668-ban Schnitzler Jakab szebeni gymn. tanár Szebenben előkelő magyar ifjakkak ajánlva adta ki.³

A lőcsei ág. ev. gimnáziumban az 1589. évi tanulmányi rend és iskolai törvények szerint a Civilitas Morum a III. osztály latin írói közé volt felvéve. Ezzel együtt tanulták Ciceró leveleit és Mosellanus Pædológiáját.⁴ Így lehetett ez más iskolákban is; ennek a kutatását azonban más alkalomra kell fentartanom.

PÉTER JÁNOS.

A NÉPISKOLAI IFJUSÁGI KÖNYVTÁRAK KÖNYVJEGYZÉKE S A KÖZÉPISKOLÁK.

Bizonyára figyelemmel kísérték e lapok olvasói a kultuszminiszter egyik legutóbbi rendeletét (Hiv. Közlöny, 1904. szept. 1.), mely a népiskolai ifjusági könyvtárak ügyét országosan rendezi, s az ország valamennyi állami népiskoláját jól megválogatott ifjusági könyvtárral látja el.

Ez intézkedés igazi fontosságát — bármi meleg méltánnyal fogadta is a közvélemény — ma még hozzávetőn sem mérlegelhetjük: oly komoly s jövőndő eredményeiben annyira mélyreható az. Az első írtó ekenyom ez egy évtizedek óta elhanyagolt parlagon, amin eddig, ha termett is egy-két szép virág s gyümölcsöző fa, aránytalanul több volt a gaz és a bogács. Most művelés alá kerül, s a gazda jó szeme meglátja s kiirtja belőle a gyomot. Csak ha a mai s a jövőndő egy-két gyermekgeneráció férfivá nő, s a tanúltságán, érzése meg gondolatvilágán meglátszik majd azoknak a jó könyveknek a hatása is, amit az iskolájuk adott a kezükbe; csak akkor láthatjuk majd igazán Wlassics és Berzeviczy intézkedéseinek igazi becsét.

Több, mint ötfélszáz könyvet s füzetet sorol fel e jegyzék; valamennyi csak a *Népiskolai Könyvtár-bizottság* komoly s gondos kritikája után került ide. Sok-é ez a szám ifjusági irodalmunk teremtéséhez képest vagy kevés, arról talán lehet vitatkozni; a bizottság a mai ifjusági irodalomnak úgyszólván minden szóba-kerülhető munkáját

¹ Szabó K. Id. m. 559. l.

² Szabó K. Id. m. 213 l.

³ Szabó K. Id. m. 317. l.

⁴ A lőcsei ág. ev. gimn. tört. 1896. l.

(több mint kilencszáz kötetet) átnézte, s azok közül válogatott. Emberi munka — különösen ily természetű — feltétlenül kifogástalan, tökéletes alig lehet; valószínű, hogy idővel még ez a jegyzék is selejtezésre szorul; a bizottság azonban mindent megtett, hogy lelkiismeretes s komoly tájékoztatást adjon az iskoláknak s a jegyzékhez bizalommal forduló nagyközönségnek. Minden munkát egy, a bizottságon kívül álló bíráló vett gondos kritika alá, s a bizottság tagjai közül minden könyvet legalább hárman-négyen olvastak át, s csak ezek véleményének egybevetése, komoly megbeszélése után határoztak felőlük. A bizottság jegyzőkönyvei s az előadó tanulmánya (ez megjelent a *Népttanítók Lapja* s az *Uránia* szeptember 1.-i számában) tehetnek tanuságot arról, hogy e tárgyalások alatt hány komoly pedagógiai kérdést érintett és beszélt meg e bizottság. Ami tehát ez ügyben a mai viszonyok közt egyáltalán lehetséges volt, bizvást mondhatjuk, azt e bizottság megtette.

Mindez azonban — vetheti közbe akárki — csak a népiskoláknak szól, a középiskolát alig érdekli. Hivatalosan bizonyos, hogy így van; azonban, ha nem is a középiskoláknak szól e jegyzék s rendelet, a középiskola is hasznát veheti. A középiskolára nézve ép oly fontos s ép oly megoldatlan mindmáig e kérdés, mint volt e rendelet előtt a népiskolára nézve.

Ha átnéznők a középiskolai ifjusági könyvtárak katalógusait, bizonyos, hogy — csekély kivétellel — ugyanazt látnók, amit eddig a népiskolai könyvtárak legnagyobb részében: hogy az iskola tanács-talan áll az ifjusági iratok erdejével szemben; hogy válogatni is alig tud közöttük; hogy a legtöbb könyvtárban, mely rendesen a véletlen esélyei szerint gyarapodik, egy-egy jó ifjusági iratra esik legalább ugyanannyi tűzre-való; hogy tervszerű fejlesztésről, céltudatos választásról a legtöbbjüknél komolyan alig beszélhetünk. Bizonyos, hogy vannak ezzel szemben mintaszerű megválogatott ifjusági könyvtáraink is; vezetőjük tudná megmondani, mennyi munkába, hány haszontalan könyv kínos elolvasásába került, míg azt az egy-két jót közülök kivághathatta.

E hosszas, fárasztó munkát jó lelkiismerettel tanáraink legtöbbjétől kívánni is alig lehet. Mert megkövetelhetjük — s teljes jussal — mindenkitől, hogy a maga szaktudományának még iskolai irodalmát, még az iskolai kézikönyveket is ösmerje; hogy áttekintése legyen ez irodalom minden újabb s jelentősebb mozzanatáról; azonban az ifjusági irodalomból — ha csak valami módon nincs külön kapcsolata vele — alig kívánhatunk többet, mint hogy a legkiválóbbakat ösmerje. Hogy azonban a teljes ifjusági irodalomról csak megközelítő tájékozódása is lehessen: arra a középiskolai tanár ideje drága (fordítsa ezt

inkább a maga tudományos képzésére); ily beható búvárkodás nem is lehet feladata, módja sincs hozzá.

Egyébként hogyan is ösmerhetné a tanár ezt az irodalmat? Tankönyvet «szives megtekintésül» kap tucátjával; ifjúsági iratot — igen természetesen — soha. A kritikára adjon? Ami kritika ezekről a lapokban megjelenik, jól tudjuk, többnyire ép úgy a kiadóhivatal belső munkája, akár a szedés vagy a bekötötetés. Ha valahol, a középiskolai ifjúsági könyvtárak számára kelne el a *hivatalos*, komoly tájékoztatás az odaváló könyvekről.

Talán nem egészen abban a formában, amint az a népiskoláknál most történik; talán inkább az információ, az ajánlás jellegével, melyet a vezető-professzor megszívelhet, de ha esetleg más a felfogása s véleménye, a maga felelőségére el is térhet tőle; bizonyos azonban, hogy a középiskolák ilyenmő hivatalos tájékoztatása sok gondtól szabadítaná meg a könyvtárat szervező vagy gyarapító tanártestületeket, s fellendítené ezt az egész ügyet.

Félig-meddig ily tájékoztatónak, ily ajánlónak tekintheti a középiskola ezt a most megjelent jegyzéket is. Nem neki készült ugyan, de hasznát veheti. Nem valamennyi könyve neki való (s ez természetes: a népiskolai jegyzék elsősorban a kis gyermekek szükségletével számolt), de sok bizvást elkél a középiskola alsó osztályaiban is.

E hivatalos jegyzéknek két fokozata van: az első főképp az elemi iskolások számára ajánlható könyveket sorolja fel, a második főképp az ismétlősöknek s az ifjúsági egyesületeknek ad ily felvilágosítást. Különösen a második csoportból válogathat a középiskola is. A bizottság, mikor e jegyzéket készítette, gondolt arra, hogy az ifjúsági egyesületekben — mik közül a legtöbb bizonyosan abban is megfogja tartani az iskolával való kapcsolatát, hogy könyvtárat is közösen használja — vannak tizenöt-tizenhatéves (még idősebb) fiúk, leányok is. Ezek számára is kell egy-két jó könyv, s ezek színvonala nem lehet már, ami a kis-gyermek-irodalomé. Egész sereg megcsillagozott könyv van itt, azzal a figyelmeztetéssel, hogy csakis az értelmesebbeknek, a nagyobbaknak valók. Ezek legtöbbje: jó a középiskolák ifjúsági könyvtárai számára is.

Természetes, teljes jegyzéket erre a célra nem lehet belőle összeállítani; a népiskola külön célja s rendeltetése magyarázza ezt. De legalább ennyit ad, legalább tájékoztat. A középiskola célja, szempontjai, tanulói: új szempontokat s új mértéket adnának egy ilyenmő teljes katalogus készítésekor.

Egy ilyen tájékoztató *hivatalos* katalogusra, úgy hiszem, valamennyien érezzük, mily szükség van. Ezt a katalogust elkészíthetné egy külön e célra szervezett új bizottság is, de bizvást megtehetné

maga a *Népiskolai Könyvtár-bizottság* is, ha arra felhatalmazást nyerne. Úgyis bizonyosan sok oly könyv került eddig is s kerül valószínűleg ezután is a keze alá, mely a népiskoláknak ép azért nem ajánlható, mert stílusa, tárgyköre stb. a középiskolába utalja; mely elemi iskolába magas, de a középiskolába: éppen jó. Ha megtalálnák a módját, hogy a bizottság ajánlására a miniszterium ezekről is, illetőleg a középiskolák számára ajánlható teljes ifjúsági irodalomról, kiadna egy ilyenforma tájékoztató jegyzéket, — nemcsak sok, most még tanácstalan vezető-tanár, nemcsak a majd rajtuk épülő diáksereg köszönné meg, de — tudom — hálás lenne érette bizonyosan az egész magyar kultúra is.

T. R.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Dezső Lajos † (1847—1904).** Köznevelésünk ügyét érzékeny veszteség érte Dezső Lajosnak, a sárospataki áll tanítóképző igazgatójának, az Orsz. Közoktatási Tanács s a Pædagogiai Társaság r. tagjának, a Tanítóképző-Int. Tanárok Orsz. Egyesülete alelnökének a folyó évi nagy szünetben (aug. 15-én) bekövetkezett elhunytával. A magyar tanítóképzés ügyének azon úttörő bajnokai közé tartozott, kik az 1868. XXXVIII. t.-cikkben inaugurált állami tanítóképzőkben az európai színvonalú, modern tanítóképzés útjait egyengették. Alapos képzettséggel, nagy tudással, németországi és svájci tanulmány útján szerzett bő tapasztalatokkal felszerelve fogott e munkához, mint a lévai majd később a sárospataki tanítóképző-intézetek tanára. Erősen kialakult egyénisége, nagy kritikai elméje, szüntelen buvárkodó szeleme vezető tisztre hívták el s 1875-ben át is vette a sárospataki tanítóképző igazgatását. Ez intézetet régi tradícióihoz híven, bölcsen vezette, nagy virágzásra juttatta s legjobb tanítóképzőink egyikévé emelte. Részint e tradíciók, részint hajlam és lelki rokonság készítette őt a csendes életfolyás zajtalaúságában önmagába mélyedni annyira szerető tudóst a viszontagságos életű Comenius tanulmányozására. Valóban tán alig is volt nála Comeniusnak jobb ismerője, nagyobb tisztelője s ma is értékes tanainak buzgóbb követője. Innen fakadtak azon munkái, melyek e nagy pedagógus ismertetését célozták; ezek közül leginkább kiemelkedik «Comenius Magyarországon» című munkája (Sárospatak 1883); innen vette az impulzust ahhoz, hogy Comeniusnak nagybecsű «Nagy Oktatástan» (*Didactica magna*) című művét (melyet Comenius 1627-ben, Csehországban cseh nyelven kezdett írni, de 1638-ban latin nyelvre átdolgozottan küldte el a svéd kancellárnak, Oxenstiernának) — latin nyelvből klasszikus